

01.04.2022

Група № 33

Урок № 47

Тема уроку: «Стилістичні можливості фразеологізмів»

Мета уроку: навчитися визначати доречність використання в тексті стилістично забарвлених лексичних і фразеологічних засобів; проводити заміну стилістично нейтральних мовних засобів стилістично забарвленими й навпаки; виявляти порушення стилістичної норми, редагувати текст.

Матеріали до уроку:

1. **Опрацюйте § 49 у базовому підручнику:** Українська мова (рівень стандарту): підручник для 11 кл. закл. загальн. середн. освіти/ Олександр Авраменко. – К.: Грамота, 2019. – 208 с.

2. **Перегляньте відео до уроку на YouTube:**

https://www.youtube.com/watch?v=j31cfzUkGaM&ab_channel

https://www.youtube.com/watch?v=xjGBkyWirHo&ab_channel

3. **Законспектуйте матеріал до уроку (ОСНОВНЕ):**

Фразеологізми (фразеологічні одиниці) – це стійкі сполучки слів, які в процесі мовлення відтворюються як готові словесні формули. Фразеологізм складається щонайменше з двох слів: бити байдики, з душою, стріляти з гармат по горобцях, не за горами.

Окрему групу становлять фразеологічні вислови, у яких слова більшою мірою зберігають своє індивідуальне значення: *незлим тихим словом, мати велике значення, вовків боятися*.

До фразеологічних висловів належать *приказки* (лежачого не б'ють), *прислів'я* (доки сонце зійде, роса очі виїсть), *крилаті вислови* (краса врятує світ) та мовні кліше (мати велике значення).

Фразеологізми можуть вступати в антонімічні відношення: *тертий калац – жовтороте каченя; як викапаний – схожий як бульдог на носорога; аж іскри летять – як мокре горить.*

Особливо багата українська мова на фразеологічні синоніми: *рота не розкривати, не випускати пари з вуст, як води в рот набрати, справляти мовчанку, грести в мовчанку, прикусити язика, проковтнути язика, держати язик за зубами, ні гу-гу; на безриб'їй рак – риба, у степу й хруш – м'ясо, на безлюддій Хома – чоловік і де немає співця, послухаєш і горобця.*

Фразеологізми одного синонімічного ряду можуть мати різні емоційні відтінки й стилістичне забарвлення, а отже, відрізнятися стильовою належністю: **книжний** вислів – *увести в оману*; **розмовний** – *збити з пантелику, вульгарний – пинductи морду; знижений розмовний – дерти носа*. Саме синонімічне багатство дає підстави використовувати фразеологізми як стилістичний засіб.

Щодо функціонально-стилістичних властивостей фразеологізмів, виділяють три групи:

що належать до розмовного стилю:
переважно з виразно зниженим забарвленням:

зарубати на носі, стерти на табаку, замакітрити голову, мати олію в голові, виляти хвостом, пошити в дурні, похнюпти носа, тримати ніс за вітром, голки скакати, накивати п'ятами, кури заклюють, потурати серцю, душа радіє.

що належать до книжних стилів:
Здебільшого з піднесено-урочистим забарвленням:

наріжний камінь, зімкнути лави, усіма фібраторами душі, передений етап, ставити з ніг на голову, називати речі їхніми іменами, два боки однієї медалі, за величчям серця, спочивати на лаврах, езопівська мова, ахіллесова п'ята, танталові муки.

стилістично нейтральні:
Найменш експресивно забарвлені:

спільна мова, залишиши слід, розправити крила, милувати око, тішити себе надією, спинитися на півдорозі, пробувати сили, зламати слово, думка визріла, сумнів бере, перша ластівка, майстер своєї справи, довести ділом, рано чи пізно, в одну мить, на весь голос.

Джерела української фразеології					
Народне джерело:	Вислови античного походження:	Вислови релігійного походження:	Усна народна творчість (прислів'я, приказки):	Крилаті вислови:	Професійно-технічні вислови:
з голови до п'ят, дати гарбуза, нюні розпускати	сізіфова праця, нитка Аriadни, дамоклів меч, гордіїв вузол	Хома невіруючий, терновий вінець, бути притчею во язищех	(прислів'я, приказки): ліс рубають – тріски летять, як Пилип з конопель	без надії сподіватись (Леся Українка), мертві душі (М. Гоголь)	ланцюгова реакція, абсолютний нуль, на різних широтах.

4. Питання для самоконтролю.

1. Що вивчає фразеологія?
2. За якими ознаками фразеологізми відрізняються від слів та вільних синтаксичних словосполучень?
3. Що називаємо фразеологічним зрошенням?
4. Що таке фразеологічне сполучення?
5. Що називаємо фразеологічною єдністю?
6. Якою є стилістична роль фразеологізмів?

5. Виконайте тестові завдання.

1. Спільні ознаки слів та фразеологізмів (зайве позначити)
 - А Комунікативність.
 - Б Номінативна функція.
 - В Відтворюваність.
 - Г Цільнооформленість.
2. Ознаками фразеологізмів є
 - А Цілісність значення, емоційність, варіативність.
 - Б Прислів'я, приказки, крилаті слова, афоризми, сентенції, максима.
 - В Експресивність, відносна постійність компонентного складу, відтворюваність, цілісність значення.
 - Г Крилаті слова, варіативність.
3. У якому рядку всі словосполучення є фразеологізмами?
 - А Читати повість, стримано засміятися, перейти вулицю, довести додому.
 - Б Кінець уроку, пекти картоплю, відчинені двері, гнути залізо.
 - В Легкий хліб, переливати з пустого в порожнє, брати воду, засипати вугілля.
 - Г Пекти раків, прикусити язика, западати в душу, писана красуня.
4. У якому рядку фразеологізми становлять синонімічний ряд?
 - А Пасті задніх, гав ловити, зуб за зуб, правити теревені.
 - Б Кров з молоком, від серця відлягло, упасти духом, рукою подати.
 - В Ні пари з уст, мов у рот води набрав, тримати язик за зубами, грати в мовчанку.

Г Зривати маску, відкривати очі, хоч у вухо бгай, майстер на всі руки.

5. Який фразеологізм є антонімічним до інших?

- А Одним світом мазані.
- Б Одного гніздечка птиці.
- В Не з нашої парафії.
- Г Два чоботи – пара.

6. Укажіть рядок фразеологізмів власне українського походження

- А Манна небесна, гордій вузол, хоч греблю гати, намилити шию.
- Б Гарбуза дістати, не до жартів, до булави треба голови, світ макітриться.
- В Альфа і омега, вовк в овечій шкурі, два боки однієї медалі, сіль землі.
- Г Ідея фікс, дамоклів меч, у голові джмелі літають, як корова язиком злизала.

7. Позначте рядок, у якому правильно розкрито значення фразеологізму «гордій вузол»

- А Постійна смертельна небезпека.
- Б Спеціальний спосіб зав'язування мотузки.
- В Один із прийомів вільної боротьби.
- Г Дуже складна, заплутана справа.

8. Визначте, який із наведених фразеологізмів має значення «розірвати дружні стосунки»

- А Розбити глек.
- Б Набити оскуму.
- В Вбити клин.
- Г Міряти на свій аршин.

9. Знайдіть рядок фразеологізмів з античної міфології

- А Гордій вузол, за царя Панька, в очах зеленіє, вмивати руки.
- Б Сізіфова праця, танталові муки, ахіллесова п'ята, геркулесові стовпи.
- В Ноїв ковчег, земля обітованна, до булави треба голови.
- Г Журба сушить, тягар на душі, аж за вухами лящесть.

10. Позначте рядок, у якому правильно розкрито значення фразеологізму «надягати овечу шкуру»

- А Мати лагідний, неконфліктний характер.
- Б За жодних умов не втрутатися в конфліктну ситуацію.
- В Під маскою доброзичливості приховувати підлі наміри.
- Г Віддавати перевагу одяgovі з овечого хутра.

11. Визначте, який із наведених фразеологізмів має значення «відмовляти кому-небудь при святанні»

- А Набивати ціну.
- Б Пасти пташок.
- В Упіймати гаву.
- Г Дати гарбуза.

12. Серед пар фразеологізмів укажіть антонімічну

- А Сміятися на кутні – сохнугти з печалі.
- Б Гріти чуба – вискочити на сухе.
- В Бити лихом об землю – повісити голову.
- Г Узяти через край – узяти за горло.

13. Укажіть речення, у якому вжито фразеологізм

А Бували такі випадки, що рибалка стрибав у воду, щоб ухопити коропа руками. Шубовсть! В одежі, в чоботях, з картоплею в торбинці... Даремно!

Б Це він має на увазі ті сріблясті літаки, що ними вилискує степ полігонний, та тих командирів, що часом звідтіля заїжджають до нього і шанобливо здоровкаються за руку, і не тільки тому, що він знатний чабан та вміє, як ніхто, варити кашу, а найбільше за розум вони поважають старого.

В Ми будемо ворогам голови здіймати, а свої славою покриємо.

Г В Україні в часи середньовіччя в шкільній науці панувала латина.

14. До наукової фразеології не належать вирази

А Дійсний спосіб, корінь квадратний.

Б Давно минулий час, плямистий олень.

В Єнотовидний собака, прямокутний трикутник.

Г Хома невіруючий, терновий вінець.

15. Яким членом речення є фразеологізм *Сергій із Назаром глека побили?*

А Додаток.

Б Присудок.

В Підмет.

Г Означення.

16. Яким членом речення є фразеологізм *Віталій кинувся тікати з усіх ніг?*

А Підмет.

Б Обставина.

В Додаток.

Г Присудок.

17. Установити тип фразеологічної одиниці «собаку з'їв»

А Фразеологічне зрошення.

Б Фразеологічна єдність.

В Фразеологічне сполучення.

18. Установіть відповідність між фразеологізмом і його значенням

Фразеологізм	Значення
1 неопалима купина	А невеликий, посильний вклад
2 земля обітovanа	Б вершина творчості
3 лепта вдовиці	В місце заповітної мрії
4 наріжний камінь	Г те, що живе вічно
	Д основа, базис

	А	Б	В	Г	Д
1					
2					
3					
4					

19. Установіть відповідність. Доберіть антоніми до фразеологізмів

Фразеологізм	Антонім
1 як на долоні	А як свиня на коня
2 як камінь під гору котити	Б як у тумані
3 як бджіл у вулику	В як на пожежу
4 як дві краплі води	Г як у кота сліз
	Д як Сірку муху з'їсти

	А	Б	В	Г	Д
1					
2					
3					
4					

20. Доберіть синоніми до фразеологізмів

	А	Б	В	Г	Д
1					

<i>Фразеологізм</i>	<i>Синонім</i>					
1 зривати маску	А дати драла	2				
2 напускати туману	Б правити теревені	3				
3 накивати п'ятами	В розбити глек	4				
4 точити ляси	Г збивати з пантелику					
	Д виводити на чисту воду					

21. Побудуйте речення з відповідними фразеологізмами

Речення

1 Місто наше він знає.	А як грім з ясного неба
2 Схожі ми з сестрою.	Б як свої п'ять пальців
3 Раптовий приїзд сина був.	В як білка в колесі
4 Крутилася з ранку до вечора.	Г як гриби після дощу
	Д як дві краплі води

Фразеологізм

	А	Б	В	Г	Д
1					
2					
3					
4					

22. Правильним є тлумачення фразеологізму

<i>Фразеологізми</i>	<i>Значення</i>
1 На вагу золота	А настирливо домагатися свого Б щось рідкісне, дорогоцінне, вкрай потрібне В протидіяти, виявляти рішучу незгоду Г з надзвичайно великим зусиллям волі Д щось абсолютно досконале
2 У трьох соснах заблудився	А сказати що-небудь не до ладу, зробити не до речі Б не варто поспішати кудись, з чим-небудь В не розібратися в дуже простому, не зуміти знайти виходу Г не помічати різниці Д не знати, не збагнути, не можна осмислити
3 Співати дифірамби	А прагнути висловити свою думку з приводу чого-небудь Б сліпо повторювати чужі думки В удавати з себе кого-небудь Г продовжувати пропагувати давно відоме Д надмірно вихвалюти кого-небудь
4 Слово честі	А запевнення в правдивості, істинності висловленого Б бути чесним, до кінця відданим кому - , чому-небудь В за всіх обставин прагнути висловити свою думку Г не відступати від обіцянного, від прийнятого рішення Д безпідставно не висловлювати категоричних думок

	А	Б	В	Г	Д
1					
2					
3					
4					

23. Замініть фразеологізм одним словом

<i>Фразеологізм</i>	<i>Значення</i>
1 до сьомого поту	А занадто
2 на всю губу	Б широко
3 з притиском	В тяжко

4 начистоту

Г суворо
Д рясно

	А	Б	В	Г	Д
1					
2					
3					
4					

24. Замініть фразеологізм одним словом

Фразеологізм

- 1 скреготати зубами
- 2 уривати терпець
- 3 тягти жили
- 4 задирати носа

Значення

- А визискувати
- Б дратувати
- В бундючитися
- Г гніватися
- Д бити

	А	Б	В	Г	Д
1					
2					
3					
4					

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

ledishade@ukr.net

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.

01.04.2022

Група № 33

Урок № 48

Тема уроку: «Стилістичні засоби словотвору»

Мета уроку: пояснити вплив застосування різних способів словотворення на стилістичну маркованість слів, а відтак на вживання слів у різних стилях мовлення; формувати увагу до слова, смак до точного і влучного вислову, відпрацьовувати вміння співставляти й вибирати виражальні засоби мови відповідно до ситуації спілкування та мети висловлювання, обґрунтувати свій вибір; удосконалювати логічне й образне мислення, мовлення.

Матеріали до уроку:

1. Опрацюйте § 50 у базовому підручнику: Українська мова (рівень стандарту): підручник для 11 кл. закл. загальн. середн. освіти/ Олександр Авраменко. – К.: Грамота, 2019. – 208 с.

2. Перегляньте відео до уроку на YouTube:

https://www.youtube.com/watch?v=2Hnn0ZFhoW0&ab_channel

https://www.youtube.com/watch?v=gAzWZ0NMAzc&t=155s&ab_channel

Законспектуйте матеріал до уроку (ОСНОВНЕ):

Словотвір — розділ науки про мову, що вивчає будову слів та способи їх творення.

Творення похідних (нових) слів — одне з найважливіших джерел збагачення словникового складу мови. Словотворчі засоби впливають на стилістичну маркованість слів і вживання в тому чи іншому стилі мовлення. Найголовніша роль у стилістичному забарвленні слів належить суфіксам і префіксам, які впливають на значення новоутвореного слова, надають слову певного стилістично-емоційного оцінного забарвлення.

Словотвірні норми — це правила утворення слів за словотвірними моделями. Порушення словотвірної норми спричиняє словотвірну помилку. Використання в тексті певного стилю слова невластивої стилеві будови є стилістичною помилкою.

У науковому, діловому, публіцистичному стилях уживаються слова, утворені за допомогою таких суфіксів:

-от-, -ість-, -изм-(ізм-), -ств-, -цтв- та ін. (слова з абстрактним значенням): висота, швидкість, патріотизм, організм, громадянство, будівництво;

-нн(я), -тт(я), -анн-, -енн-(енн-) (віддієслівні іменники): замовлення, буття, демонстрування, залучення, засвоєння;

-альн-(яльн-), -арн-(ярн-), -ичн-(ічин-, їчин-), -ист-, -ат-, -уват- (наукові терміни): соціальний, молекулярний, історичний, хімічний, ефіристий, пернатий, сіркуватий;

-ник-, -щик-, -чик-, -льник-, -тель-, -ист-(іст-) (назви осіб): замовник, велогонщик, мислитель, цінитель, сценарист, програміст.

У текстах художнього та розмовного стилів уживаються слова, утворені суфіксами:

-ок-, -очок-, -ечок-, -еньк-, -оньк-, -есеньк-, -ісіньк- (зі значенням здрібності, пестливості): синок, листочек, пучечок, біленький, ріднесенький, тонісінький;

-иш-, -исък-, -ик-, -юк-, -чук-, -юг(а) (зі значенням збільшеності, згрубіlostі): вовчище, ведмедисько, козарлюга;

-ак-, -як-, -яг-, -юг- (зі значенням зневажливості): писака, коняка, скромняга, ледацюга;

-юх-, -ил-, -ал- (із виявленням оцінки, характеристики): упертюх, бурмило, базікало.

Стилістична виразність префіксів залежить від тих значень, яких набувають новоутворені слова. Наприклад, префікс на-, повторюючись у словах, не тільки вказує на завершеність дії, а й підсилює емоційність виразу: Набачився ланів зелених, золотих, набачився, надихався, напився (Олександр Олесь). Відтінку урочистості надають словам застарілі префікси па-, пра-, уз-: паросток, прадавній, узлісся.

Книжного забарвлення надають словам запозичені префікси анти-, архі-, екстра-, контр-, псевдо-, ультра-: Війна — це завжди антикультура, антидуховність (А. Жикол). Бачив будівника в житті і псевдобудівника... (О. Гончар). У художньому та публіцистичному стилях емоційно-експресивних відтінків надають словам іншомовні префікси гіпер-, архі-, ультра-. Застосування мультимедійних технологій може зробити урок ультрасучасним

(3 газети). У текстах офіційно-ділового та наукового стилів ці префікси стилістично нейтральні.

3. Перепишіть, знімаючи риски та вписуючи пропущені літери. Поясніть лексичне значення та з'ясуйте стилістичну роль слів з іншомовними префіксами й суфіксами.

1. Письменник — постать для нашої нації архі/важлива, визначальна, харизмат..чна (З журналу). 2. Письменники мусять не лише відтворювати життя, а й додавати людям патріот..зму (М. Адаменко). 3. Шевченко, Леся Українка, вся наша класична література — це суцільний протест проти тоталітар..зму (О. Гончар). 4. Душа хотіла чогось ультра/надзвичайного, небуденного (І. Багряний). 5. Якщо нищиться духовність, мова, нищиться нація, і відновити її тяжче, ніж зарадити супер/небезпечним економ..чним катастрофам (З журналу).

5. Виконайте в робочому зошиті **вправу 5, 7 до § 50 з підручника О. Авраменка для 11 кл.**

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

ledishade@ukr.net

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.